

קנין, ובפירות דקל, זה דבר שלא בא לעולם, שלחכמים אי אפשר להקנות, **עד שיאמר, תנו בית זה לפלוני, וידור בו, שאז הוא מקנה לו את הזכות בבית עצמו, או תנו דקל זה לפלוני, ויאכל פירותיו, שמקנה לו את הדקל לפירותיו, שאז קונה.**

ודנה הגמרא: **למימרא, האם מכאן יש לומר, דסבר רב נחמן מדברי רב נחמן אנו למדיסכי רק מילתא דאיתא בבריא, דבר שבריא יכול להקנותו, איתא בשכיב מרע, חכמים תקנו ששכיב מרע יוכל להקנות באמירה.**

אבל דבר דליתא בבריא, שבריא אינו יכול להקנותו, כמו דבר שלא בא לעולם, **ליתא בשכיב מרע.** אף שכיב מרע אינו יכול להקנותו. וההסבר הוא, שחכמים רק הוסיפו עוד אופן להקנות, אבל דבר שאינו בר הקנאה, הם לא כללו בתקנתם.

שואלת הגמרא על הכלל הזה:

והא אמר רבא אמר רב נחמן: שכיב מרע קמז-א שאמר, תנו הלואתי לפלוני! תהא הלואתו לפלוני, הנתינה מועילה בדבורו.

ואף על גב דליתא בבריא, שבריא אינו יכול להקנות מלוה על פה.⁽⁵²⁾ וכל מה שמצאנו

כרב נחמן שזה רק מדרבנן, **אמאי אינו יכול למחול?** הרי גם אם רבנן תקנו שאפשר למכור חוב בתקנה של דברי שכיב מרע, אבל אין זו מכירה גמורה, כיון שחוב זה דבר שאין בו ממש, ולכן מהתורה אי אפשר למכרו, ואם כן, גם לאחר שרבנן תקנו שאפשר למכור את החוב, נשאר שיעבוד החוב של הלווה אל המלוה [המוכר], ולא אל הקונה, ולכן צריך להיות שיוכל המלוה למחול גם אחרי שמכר את החוב.

מתרצת הגמרא: **אינה של תורה, ועשאוה כשל תורה.** דברי שכיב מרע שקונים זה אמנם רק מדרבנן, אבל חכמים נתנו לזה תוקף כמו קנין מהתורה, ולכן המוכר אינו יכול למחול.

אמר רבא אמר רב נחמן: למרות ששכיב מרע יכול להקנות בדבור, אבל יש דברים שאינם נקנים בדבורו. ולכן, **שכיב מרע שאמר, ידור פלוני בבית זה, שמקנה לו רק את זכות הדיור, ולא את גוף הבית, או אמר, יאכל פלוני פירות דקל זה, שמקנה לו רק את פירות הדקל ולא את הדקל בעצמו, לא אמר כלום.**

וטעם הדבר, לפי שאי אפשר להקנות זכות דיור, כיון שאין בזה ממש, ולא נתפס בזה

הרי זה שקיבל הוא היורש היחיד, ובממילא אף אדם אחר, כולל הנותן, לא יכול למחול, כיון שהוא לא שייך עתה לחוב. אבל אם זה מועיל רק מדרבנן, זה לא כמו ירושה, ואם כן הזכות נשארה גם אצל המוכר. והגמרא מתרצת שעשאוה כשל תורה, שהוא היורש היחיד.

52. הדגשנו שבריא לא יכול להקנות דוקא מלוה

אבל שיטת ר"ת היא, שמכירת שטרות היא מהתורה, ומה שהמוכר יכול למחול, כיון שבכל חוב יש שעבוד הגוף ושעבוד נכסים, ורק את שעבוד הנכסים אפשר למכור, אבל שעבוד הגוף נשאר אצל המוכר, וכיון שהוא מוחל על שעבוד הגוף, בממילא נפקע שעבוד הנכסים. ולר"ת הפשט בסוגיינתנו הוא אחר. בשלמא אם זה מהתורה, אם כן זה כמו ירושה, וכשנותן לאחר,

שאפשר להקנות בבריא, זה רק מלווה בשטר, שיכול להקנות על ידי כתיבה ומסירה. ולכאורה, זה נגד דברי רב נחמן לעיל, האומר ששכיב מרע לא יכול להקנות יותר מבריא.

מתרצת הגמרא שני תירוצים:

רב פפא אמר, הואיל ויורש יורשה. הגדר של מתנת שכיב מרע הוא גדר של ירושה, שהמקבל כאילו יורש את הנותן. וכיון שאף בהלוואה תיתכן ירושה, לכן אפשר גם להקנות מלווה בעל פה במתנת שכיב מרע. אבל אי אפשר לרשת דבר שאין בו ממש, ולא דבר שלא בא לעולם, ולכן אין שכיב מרע יכול להקנותם.

ואילו **רב אחא בריה דרב איקא אמר**, מתרין על דברי רב נחמן: **הלואה איתא בבריא**, מצאנו קנין כזה גם בבריא,

וכדורב הוונא אמר רב, דאמר רב הונא אמר רב: מנה לי בידך, מי שאומר לחבירו יש לי מנה אצלך בפקדון, **תנהו לפלוני**, תן את

המנה לאדם אחר, אם היה זה **במעמד שלשתן**, דהיינו המפקיד, הנפקד והמקבל, קנה המקבל. כך תקנו חכמים. ולכן גם שכיב מרע יכול להקנות הלואה.

רבו הפירושים בסוגיא לקמן, ופירשנוה לפי הרשב"ם, כפי שמבארו הב"ח בהגהותיו.

איבעיא להו בני הישיבה הסתפקו:

דקל לאחד, ופירותיו לאחר, מהו? שכיב מרע שהקנה דקל לאחד, ואת הפירות לאדם אחר, מהו? האם יכול לחזור מהנתינה או לא?

וצדדי הספק הם:

מי שיייר "מקום פירי", האם כשנתן את הדקל לראשון, השאיר לעצמו את הענפים שעליהם גדלים הפירות, ואף כשנתן את הפירות לשני, מקום הפירות נשאר אצלו, ולכן הוי מתנת שכיב מרע במקצת, כיון שהשאיר לעצמו, ומתנתו מתנה, ועשה קנין, ולכן אם עמד, אינו חוזר.

שמואל ב"ב ס' נ"ה, שאין מלקחיים לתפוס את החוב, ולכן כל החסרון הוא לא בדבר הנקנה, אלא במעשה הקנין, שאין במה לעשות קנין. ולפי זה, במלווה בשטר, שיש שעבוד נכסים, יכול למכור. (על פי קוב"ש תקכ"ב). ואכן תוס' בד"ה שכיב מרע שואל, הרי אפשר להקנות מלווה בקנין אגב או באודייתא, עיין מה שתמצאו. וכתב הקצוה"ח בסי' קצ"ד סק"ד שזה קשה רק לשיטת הבעה"מ, שאפשר להקנות חוב בכאלו קנינים שאין צורך לעשות פעולה בדבר הנקנה וכן אפשר להפקיר חוב. אבל לשיטת הרמב"ן, שחוב הוי דבר שאינו ברשותו, לא קשה שאלת תוס'.

על פה, אבל מלווה בשטר יכול הוא להקנות. ובטעם החלוק, צריך תחילה לבאר מדוע אי אפשר למכור חוב? ונחלקו בזה הראשונים בב"ק לו ב. דעת הרמב"ן שחוב הוי דבר שאינו ברשותו של המלווה, ואפילו שהלווה רוצה להחזיר את החוב, בכל זאת הוי כאינו ברשותו. והא דיכול למכור במעמד שלשתן הוי תקנת חכמים מיוחדת שמועיל וכן תקנו במלווה בשטר שיכול להקנות. אבל, בעל המאור חולק, שמלווה הוי דבר ברשותו, והראיה, שמעמד שלשתן מועיל, וכל החסרון בהקנאת מלווה זה רק מחמת שהוי דבר שאין בו ממש, ואין אפשרות "לתפוס את החוב" כפי שהגדיר הגר"ח, הובא בברכת

בבית המדרש, אדרבי שמעון בן לקיש מתנינן לה, הסתפקנו על דינו של ריש לקיש. ובמתנת בריא, ולא במתנת שכיב מרע.

דאמר רבי שמעון בן לקיש: המוכר בית לחבירו, שאמרנו לקמן, שאם מוכר בית, הוא לא כולל בתוכו את עליית הגג, שהיא הדיוטא העליונה של הבית. ומחדש ריש לקיש, שאם הוא מפרש, ואמר לו: על מנת שדיוטא העליונה שלי, כוונתו להשאיר לעצמו זכות להוציא יתדות מהגג לחצר, ואין הקונה יכול לעכב עליו. וזו הכוונה באומר דיוטא העליונה שלי, שהרי בשביל להשאיר את עליית הגג לעצמו הוא לא צריך שיור מיוחד, לפי שמכר לו רק את הבית, ולא את עליית הגג.

ועל דברים אלו של ריש לקיש, איבעיא להו: קמח-ב
בית לאחד, הקנה בית לאחד, ודיוטא לאחד, מהו? מי הוי שיור, האם נתן זכות לבעל הגג להוציא זיוין לחצר, או לא, שלא התכוין להקנות לו זכות בחצר.

ואם תמצני לומר, אם ננקוט בית לאחד ודיוטא לאחד, לא הוי שיור, יש להסתפק כשאמר במפורש לראשון שהוא מוכר לו את הבית, חוץ מדיוטא, מהו? כיון שאמר "חוץ מדיוטא", שהיא לשון מיותרת, ודאי כוונתו לתת לשני זכות בחצר, להוציא מהגג זיזים לכוון החצר, או לא?

פושטת הגמרא: **אמר רבא אמר רב נחמן: אם תמצני לומר, בית לאחד ודיוטא לאחד לא הוי שיור, אם אמר חוץ מדיוטא, הוי שיור, ומשאיר לשני זכות בחצר להוציא זיוין, ואליבא דרב זביד כמו שפירש רב זביד במשייר לעצמו, דאמר, שאם רצה להוציא**

או לא שייר לעצמו, אלא נתן את כל הדקל לראשון, בלי לשייר לעצמו את הענפים, ולשני נתן את כל הפירות, ולכן אם עמד, יכול לחזור.

אם תמצני לומר, אם ננקוט בספק זה, שהנתן דקל לאחד ופירות לאחד, לא הוי שיור, שלא משאיר לעצמו כלום, (לעצמו)

אם אמר לראשון "חוץ מפירותיו", מהו? יש מקום להסתפק, לפי שאמר לשון מיותרת, שאמר לראשון שנותן לו את הדקל, והוסיף חוץ מפירותיו, ולכאורה זה מיותר, כיון שדקל לא כולל פירות, ולכן יש להסתפק אם התכוין להשאיר לעצמו את הענפים.

פושטת הגמרא את הספק:

אמר רבא אמר רב נחמן: אם תמצני לומר בבעיא הראשונה, שהנתן דקל לאחד ופירותיו לאחד, לא הוי שיור מקום פירי, אלא נתן את הכל לראשון, כולל את הענפים שהם מקום הפירות, אבל, אם אמר דקל לאחד, ושייר פירותיו לפניו, שאמר "חוץ מפירותיו", שייר מקום פירי, התכוין להשאיר לעצמו את ענפי האילן.

[**מאי טעמא כל לגבי נפשיא בעין יפה משייר**] את המשפט הזה הרשב"ם אינו גורס, כיון שלשיטתו הראיה שהוא משאיר היא מיתור הלשון, ולא בגלל שלעצמו משאיר בעין יפה].

יש אמוראים שהסתפקו באותו ספק כדלעיל, רק על מקרה אחר, ולא בשכיב מרע:

אמר ליה רב אבא לרב אשי, אנן אצלנו